

YONCA KÜLTÜRÜ

Dr. Rıza AVCIOĞLU

E.Ü. Ziraat Fakültesi

Bugün bütün dünyada yem bitkilerinin kraliçesi olarak nitelendirilen ve en önemli yem bitkilerinden birini teşkil eden yonca (*Medicago sativa* L.), ülkemizde ve bölgemizde halen çok dar bir ekiliş alanına sahip bulunmaktadır. 1970-1973 yıllarında elde olunan verilere göre (Cetvel 1), bu yıllar arasında yonca ekiliş alanında belli bir gelişme görülmekte, özellikle yeşil ve kuru ot olarak hayvan yemi şeklinde tüketimi dikkati çeken bir artış göstermektedir. Ülkemiz çapında düşünüldüğünde bunun henüz hayvancılığımızı olumlu yönde etkileyebilecek bir gelişim olmadığı açıktır; ancak, tarla yem bitkileri ziraatına verilen önemin giderek arttığını göstermesi bakımından memnuniyet vericidir.

Cetvel—1 : 1970-1973 yılları arasında yonca kültürünün durumu

Yıllar	Ekilen alan (ha)	Dane	Üretim (Ton)	
			Yeşil ot	Kuru ot
1970	74.000	3.600	1.045.000	339.000
1971	78.000	3.000	993.000	436.000
1972	87.400	1.000	763.000	390.000
1973	90.572	573	3.609.000	915.789

Ülkemizde ve özellikle Ege bölgemizde, doğal çayır-mer'aların hayvanlarımızın yem ihtiyaçlarına cevap vermekten çok uzak olduğu düşünülürse yem açığının kapatılması amacıyla tarla yem kültürüne ayrılan sahanın arttırılması gerektiği realitesi ortaya çıkmaktadır.

Hayvan yemi üretiminde artışı zorunlu kılan bu koşullar nedeniyle halen çok dar olan yonca ekiliş alanlarının hızla artması beklenmektedir. Bu durumda yonca kültürünün halen var olan, yetiştirme ve amenajman ile ilgili sorunları daha da artacaktır. Bu takdirde, başarılı bir yonca tarımı için ekimden hasada ve hatta yoncalığın bozulmasına kadar geçen sürede pek çok temel bilgilere sahip olmak gerekmekte, yoncadan azami miktarda verim alabilmek için bazı önemli koşullara uymak zorunlu olmaktadır.

Ekim:

Yonca ekilecek parsellerin toprak asitliğinin pH=6,5'dan aşağı olmaması gerekmektedir, aksi halde yoncanın verimi hızla azalmaktadır. Özellikle yağışı bol olan yörelerde, toprak asitliğinin fazlalığı sorunu meydana geldiğinden, dekara 500 kg'a kadar kireç atılarak asitlik giderilmektedir.

Yoncadan fazla yeşil ot verimi alabilmek için toprağın gübrelenmesi de gerekir. Bu işlem hayvani veya ticarî gübrelerle olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir. Yonca ekimi yapılacak parsellerin dekarına 2-4 ton yanmış ahır gübresi verildiğinde, hem toprağın organik madde muhtevası arttırılmış olmakta, hem de yoncanın gelişmesi için çok iyi bir ekim yatağı hazırlanabilmektedir.

Yonca zeytin ve turunçgillerin yetiştiği bölgelerde kışlık, serin ve soğuk iklimlerde ise yazlık olarak ekilmektedir.

Yonca ekilecek tarlanın çok iyi tavsiye edilmiş olması gerekmektedir. Zira, sulama suları tarlada yer yer gölcükler oluşturacağından bitkilerin havasızlıktan ölmeleri mümkündür. Yonca fideleri gelişme başlangıcında çok küçük olduğundan, ekim parsellerinin otdan arındırılması çok önemlidir. Ekilecek tohumlar da çok küçük boyutlara (2 mm eninde, 1 mm boyunda) sahip olduğundan, tarlanın çok iyi sürülüp, toprağın ufalanması ve akabinde düzeltilerek bastırılmış olması gerekmektedir. Ekimi müteakip toprağın tekrar bastırılması da en çok uygulanan bir işlemdir.

Yonca ekiminde dikkat edilecek en önemli hususlardan birisi de tohumun derine gitmesini veya toprak yüzeyinde kalmasını önlemektir. Bu nedenle 1-2 cm arası ekim derinliği ideal

olanıdır. Yoncanın ekim şekli serpme veya sıraya ekim şeklinde olabilmektedir. Serpme ekimde tohumlar ya yüzeyde kalıp çimlenemedikleri, ya da derine düşüp çimlenerek toprak yüzüne çıkamadıklarından tohum kaybı fazla olur. Bunun sonucu olarak da serpme ekimde dekara 4-6 kg tohum atılmasına karşılık, sıraya ekimde 2-3 kg tohum atılması yeterli olmaktadır.

Bakım:

Yonca tarlalarında yabancı ot kontrolü en önemli bakım işlerinden birini teşkil etmektedir. Temiz bir tarlaya, dikkatlice ekilmiş bir yonca tesisinde yabancı ot sorunu baştan halledilmiş olmaktadır. Zira, hızla gelişen yonca bitkileri, ilk biçimden sonra, yabancı otların gelişmesine fırsat vermemektedir.

Ekim sonrası yonca parsellerinde fazlaca otlama görülürse, arka arkaya yüksekten yapılacak sık biçimlerle yabancı ot popülasyonunun azaltılması mümkün olmaktadır. Bugün için ülkemizde ve bölgemizde fazlaca uygulama olanağı bulunmayan bazı kimyevi maddelerle de yabancı ot savaşı yapılmaktadır. Ancak, bunun çok defa ileriki yıllarda kullanma pratiğine kavuşacağı sanılmaktadır.

Yonca, kültür bitkileri arasında gelişmesi için fazla miktarda suya ihtiyaç ve reaksiyon gösteren bir bitkidir. Bu nedenle, bol ürün almak için, her zaman bol suya lüzum hissettirmekte, özellikle yaz aylarında çok sık sulamalar şart olmaktadır. Yoncanın sulanmasında tatbik edilecek metodlarla ilgili pek çok araştırma sonuçları ve ileri sürülen fikirler bulunmakta ise de, biçimden bir hafta evvel ve bir hafta sonra olmak üzere, her biçimde iki defa sulama yapılması en çok uygulanan bir işlemdir. Ülkemizin sahil kuşaklarında ise bu da yeterli olmamakta, yaz periyodunda sulamaların daha da sıklaştırılması gerekmektedir.

Yoncadan yararlanma:

Yonca hasadında en önemli husus hem en fazla yeşil veya kuru ot, hem de en çok protein verimi elde etmektir. Bu nedenle, yoncanın biçileceği periyodun çok hassas bir şekilde tayin edilmesi gerekir. Yonca çiçeklenme devresinin sonlarına doğru en yüksek yeşil aksam dolayısı ile en yüksek ot verimine sa-

hip olmaktadır. Ancak, bu bitkinin, oran olarak en fazla protein ihtiva ettiği devre tomurcuklanma devresidir. Görüldüğü gibi yoncadan en fazla yeşil ot verimi alındığında, en fazla protein verimine de ulaşılmış olunmamaktadır (Cetvel-2). Yapılan bir çok araştırma sonuçlarına göre 1/10 çiçeklenme devresinde yapılan biçimler dekara en yüksek protein verimi sağlamakta, yonca bitkileri de bu uygulamalardan hemen hiç zarar görmemektedir. Cetvel-2'de bu durum daha açık bir şekilde görülmektedir.

Cetvel—2 : Değişik gelişme devrelerinde biçilen yoncanın ot ve protein verimi

Biçim zamanı ve frekansı	Kuru ot verimi Kg/da	Protein oranı %	Protein verimi kg/da
Tomurcuk devresi	662.5	19.8	118.8
1/10 Çiçeklenme devresi	802.5	18.9	139.0
Tam çiçeklenme devresi	857.5	17.5	133.0
Tohum bağlama devresi	727.5	16.0	105.6

Yoncadan tohum elde etmek amaçlandığında geniş sıralarla ekim yapılması hem ot mücadelesi, hem de hasat kolaylıkları bakımından daha elverişli olmaktadır. Bitki üzerindeki meyvelerin 2/3'ü esmerleştğinde, sabahleyin erken saatlerde hasada girilir. Tohum hasadı için gecikilirse helezoni meyveler açılmakta ve tohumlar kolayca dökülerek zayi olmaktadır. Yoncadan sulu şartlarda dekara 40-50 kg'a kadar tohum verimi alınabilmektedir.

Yonca yetiştiriciliğinde özellikle dikkat edilecek konular.

Yonca kültüründe başarının ilk şartı dikkatli bir tohum yatağı hazırlığı ile tekniğe uygun bir ekimdir. Bölgemizde birbirine dik olarak iki defa sürülüp, tırmıkla düzeltilmiş bir tarlaya, normal buğday mibzeri ile ve hassas bir ayarlama ile ekilen Peru yonca çeşidi çok başarılı sonuçlar vermektedir. Burada dikkat edilecek nokta, mibzerin ekici ayaklarının 1-2 cm'den derine gitmesini önlemek, ekim miktarını da 2-2,5 kg/da olarak sabit tutmaktır.

Yoncada ideâl ekim zamanı sonbahardır. Kasım ayı içinde yapılacak ekimler bitkilerin yeterince köklenerek kışa girebilmelerini sağladığından, bölge çiftçilerimize tavsiye edilmelidir. Yonca fideleri baharda çok zayıftır ve yavaş gelişir. Bu nedenle, sulama gerektiğinde çok dikkatli olunmalı, sık fakat az su verilmeli, göllenmeye mutlak mani olunmalıdır. Gelişmenin ilk devresinde ot mücadelesi kısmen de olsa biçim ayarlamalarıyla yapılabilir.

Yoncanın en büyük düşmanlarından küsküt, ya da cinsaçı, Ege bölgesi yoncalıklarında sık sık görülmektedir. Bu bitki tarlayı bir defa sardığında orada artık yonca ziraatı yapmak imkânsızlaştığından, ekimde temiz tohumluk kullanmak zorunludur. Bu nedenle, çiftçilerimiz sertifikalı olmayan ve orijini bilinmeyen tohumlukları kullanmamalıdır. Yonca, bitkiler pürsümeye başlayıp, üst yaprakları koyu yeşil bir renk aldığı anda, sulanmaya başlanmalıdır. Bölgemizde her sulamada 90-100 mm su verilmesi uygundur. Yazın, Temmuz-Ağustos ve Eylül aylarında sulama aralığı 10 güne kadar inebilir. Ancak, sulama zamanı ile biçim zamanı, çakışmayacak şekilde dikkatle düzenlenmelidir.

Yonca parsellerinin biçiminde kosa, biçme makası, orak, çayır-biçme makinası v.b. alet ve ekipmanlar kullanılmaktadır. Hangi araç kullanılırsa kullanılsın, dikkat edilecek husus, en az 5 cm anız bırakacak şekilde biçim uygulanmasıdır. Fazla ürün almak için dipten yapılacak biçimler, yoncalığın seyrelerek bozulmasına neden olmaktadır. Ege bölgesinin sahil kuşağında 10-1/25 çiçeklenme devresindeki biçimlerin en iyi protein ve yeşil ot verimi sağladığı, E.Ü.Z.F. Çayır-Mer'a Yem bitkileri Kürsüsünce tesbit edilmiştir. Bu sonuca göre, yonca yetiştiricisinin gözle yapacağı tahmin yardımıyla, belirtilen safhada hasada girmesi en uygun olanıdır.

Yoncalıklara hayvan sokarak, otlatma yolu ile faydalanma son derece zararlıdır. Bu durum yoncalığın seyrekleşerek, tamamen yok olmasına yol açabilir. Dolayısıyla çiftçi yoncalığı otlatmaktan, en zaruri hallerde bile, daima kaçınmalıdır.

Yukarıda açıklanan hususlara riayet edildiğinde uzun yıllar (4-5 yıl) verimli bir yonca yetiştiriciliği yapmak mümkündür. Bu sayede hem yonca yetiştiricisi daha fazla gelir elde ede-

cek, hem de bölgemizde hızla gelişmekte olan hayvancılığımız kaliteli ve devamlı bir yem kaynağına kavuşmuş olacaktır.

Yonca kültürü son yıllarda hızla önem kazanmakta, özellikle gelişen hayvancılığımıza paralel olarak geniş bir yetiştirici kitlesi tarafından benimsenmektedir.

Ekim ve bakım masraflarının çok düşük olmasına karşılık bol ürün veren yonca, bilhassa hayvancılık işletmelerinde, işletme ihtiyacını karşılayıp, geliri arttırıcı bir rol oynamaktadır.

Ege bölgesinde 1972 yılından sonra yonca tohumluğu talebinin çok fazla artmış olması, bölge çiftçilerinin de yonca kültürünü benimsediğini ortaya koymaktadır. Bugün için ilk olarak halledilmesi gereken sorun sertifikalı tohumluk temini ve çiftçiye dağıtımıdır. Bunun devlet eliyle yapılması mümkündür. Daha sonra yonca yeşil veya kuru otunun işletme içinde değerlendirilmesi veya pazarlanması olanaklarının geliştirilmesi gerekecektir.

Çiftçi yararına izlenecek bölgesel ve hatta ülkesel bir politika ile yonca kültürü, birinci dünya savaşından sonra Arjantin'de olduğu gibi, çok geniş alanlara yayılabilecek, bundan da en büyük faydayı gelişmekte olan hayvancılığımız ile yaşamını bu tarımsal üretim dalına bağlayanlar görecektir.

AKDENİZ ÜLKELERİNDE

KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Prof. Dr. Reşit SÖNMEZ

E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No : 216